

Organizacja i rozwój Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego w Częstochowie w latach 1914–1936. Zarys problematyki

Słowa kluczowe: seminaria nauczycielskie; zakłady kształcenia nauczycieli; Częstochowa; średnie szkoły zawodowe.

Pierwszy żeński zakład kształcenia nauczycieli w Częstochowie powołano w 1914 roku (cztery miesiące po opuszczeniu miasta przez wojska rosyjskie)¹. Jego założycielem i dyrektorem do 1918 roku był ks. dr Stanisław Kronenberg². Uruchomienie, jak i funkcjonowanie 5-letniego Żeńskiego Seminarium Nauczycielek Ludowych podyktowane było brakiem tego typu placówki w Częstochowie, wzrostem liczby szkół elementarnych oraz zaciąganiem męskiej części kadry do wojska. Trudna sytuacja w szkolnictwie, zwłaszcza elementarnym, zmuszała władze szkolne do zatrudniania w charakterze nauczyciela i wychowawcy osób niemających nic wspólnego z edukacją – urzędników kolejowych, czy też strażników ziemskich. Jedną z alternatyw, zapewniającą dostarczenie nowej kadry, miał być zorganizowany w roku szkolnym 1915/1916 roczny Kurs Pedagogiczny. Jednak pełniejsze wykształcenie w tym kierunku dawało powołane seminarium³.

Wojska rosyjskie opuściły Częstochowę 3 sierpnia 1914 roku. J. Sętowski, *Legiony Polskie a ruch niepodległościowy w Częstochowie w latach I wojny światowej 1914–1918*, [w:] *Częstochowy drogi ku niepodległości*, pod red. R. Szweda, W. Palusa, Częstochowa 1998, s. 27.

Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), zespół: Akta miasta Częstochowy (dalej: MagCz), sygn. 8042, Sprawy miejskiego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Częstochowie, k. 147.

J. Prüffler, *Szkolnictwo w Częstochowie w okresie wojny (rok szkolny 1914–15 – 1915–16)*, Częstochowa 1916, s. 38–39.

Placówkę umieszczono w lokalu przy alei NMP 60⁴. W celu właściwego funkcjonowania szkoły powołano Radę Opiekuńczą⁵ oraz Sekcję Opiekuńczą – odpowiedzialną za właściwą współpracę placówki z domem rodzinnym uczennic. Utworzono także bibliotekę, która w 1918 roku posiadała 556 woluminów⁶. Kadre zakładu w czasie I wojny światowej stanowiło 13 nauczycieli, a byli to: S. Andrzejczek (przyroda), W. Bargiel (matematyka, fizyka, chemia), M. Biedrzycka (geografia, historia), M. Józefowicz (roboty ręczne), ks. W. Kneblewski (pedagogika, logika), ks. dr S. Kronenberg (religia), H. Lewandowska (gimnastyka), J. Łagodziński (rysunki), A. Reszke (kaligrafia), J. Słomińska (język polski), Staszewski (modelowanie), Szczepański (muzyka) oraz W. Zieliński (śpiew)⁷.

W pierwszych latach funkcjonowania zakładu przyjmowano do niego dziewczęta, które ukończyły cztery klasy szkoły niższej oraz te, które na zasadzie domowego przygotowania złożyły pozytywnie egzamin wstępny⁸. Na pierwszy rok w 1917 rekrutowano kandydatki w wieku 15–17 lat, z kolei na drugi 16–18 lat. Zainteresowane musiały przedłożyć odpowiednie dokumenty (prośbę o dopuszczenie do egzaminu, metrykę, świadectwo ukończenia szkoły, świadectwo szczepienia przeciwko ospie, pisemne zobowiązanie rodziców do regularnych opłat, świadectwo moralności, krótki życiorys) oraz zaliczyć pozytywnie egzamin wstępny (na I rok: z religii, języka polskiego, arytmetyki, geometrii, historii Polski, przyrody, geografii; na II: z religii, języka polskiego, historii powszechnej, geografii, przyrody, arytmetyki, geometrii). Pożądaną umiejętnością była gra na skrzypcach, a także rysowanie i modelowanie. Opłata za naukę wynosiła rocznie 150 mk⁹.

Żeńskie Seminarium Nauczycielek Ludowych zmieniło właściciela w roku szkolnym 1918/1919 i przeszło w posiadanie Tekli Busz, kierowniczką ośmioklasowego Gimnazjum Żeńskiego przy ul. Jasnogórskiej 24. Od tego momentu budynek gimnazjum stał się również siedzibą seminarium¹⁰. Dyrektorką zakładu w latach 1918–1920 była Helena Dalkiewicz, w następnym roku szkolnym 1920/1921 – Maria Kozłowska¹¹.

Druga rocznica założenia Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego, „Goniec Częstochowski” 1916, nr 284, s. 3.

Skład jej stanowili: M. Bugajska, ks. W. Kneblewski, ks. dr S. Kronenberg, M. Rayska, L. Starzyński – członkowie Zarządu Koła Polskiej Macierzy Szkolnej im. św. Józefa w Częstochowie. *Sprawozdanie z Gimnazjum realn. i Semin. nauczyc. ludowych w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 131, s. 4.

Sprawozdanie z Gimnazjum realn. i Semin. nauczyc. ludowych w Częstochowie, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 131, s. 4.

Druga rocznica..., s. 3.

Tamże.

W sprawie Seminarium dla nauczycieli w Częstochowie, „Goniec Częstochowski” 1917, nr 158, s. 2.

Seminarium nauczycielek ludowych, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 167, s. 3; *Ogłoszenie*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 170, s. 6.

<http://www.genealodzy.czystochowa.pl/forum/forum-ogolne/3146-seminarium-nauczycielskie-w-czystochowie-zdjecie> [dostęp: 6.04.2018].

Nowym koncesjonariuszem seminarium w roku 1921/1922 został Związek Polskich Nauczycieli Szkół Powszechnych (ognisko częstochowskie). Dyrektorem szkoły mianowano ówczesnego wizytatora i dyrektora Seminarium Nauczycielskiego Męskiego – Michała Sidora. Zajęcia odbywały się w godzinach popołudniowych w budynku Seminarium Męskiego przy ul. Jasnogórskiej 34a¹².

Fot. 1. Zdjęcie grupowe uczniów Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego i Męskiego z dyrektorem Michałem Sidorem w roku szkolnym 1921/1922

Źródło: APCz, Zbiór fotografii i pocztówek – 1893–1950, sygn. 4, zdjęcie grupowe.

W roku szkolnym 1922/1923 placówkę prowadziło Stowarzyszenie „Komitet Rodzicielski Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego w Częstochowie”¹³. Koncesjonariuszem w imieniu komitetu był zarząd wybierany na Walnym Zebraniu Rodzicielskim, a zatwierdzany każdorazowo przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego. W poszczególnych latach zarząd reprezentowali: Walenty Krych i Ludwik Krakowiak (rok szkolny 1922/1923), Jana Wojciechowska i Franciszek Szkup (1923/1924), Franciszek Szkup i Stefan Kapuściński (1924/1925) oraz Józef Kochel (1925/1926)¹⁴. Kolejna zmiana na stanowisku

¹² APCz, MagCz, sygn. 8042, k. 147; *Kursy nauczycielskie*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 210, s. 4; A. Kowalińska, *Stan badań nad szkolnictwem średnim w Częstochowie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, „Ziemia Częstochowska” 2008, t. XXXIV, s. 137; *O państwowe seminarium żeńskie w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 199, s. 2; B. Snoch, *Z dziejów szkolnictwa w Częstochowie i w regionie częstochowskim w latach 1918–1990*, Częstochowa 1998, s. 268.

¹³ *O państwowe seminarium...*, s. 2.

¹⁴ APCz, MagCz, sygn. 8042, k. 147–148.

kierowniczym nastąpiła w 1924 roku. Dyrektorem placówki została etatowa nauczycielka Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Częstochowie – Helena Paślawska¹⁵.

Komitet działał na podstawie statutu stowarzyszenia. Utrzymywał placówkę, prowadził sprawy administracyjne i majątkowe szkoły oraz wspierał radę pedagogiczną w wychowaniu młodzieży pod względem umysłowym, moralnym i fizycznym. Budżet szkoły stanowiły opłaty za naukę, darowizny, zapisy, subsydia i zapomogi, udzielane przez osoby prywatne, państwo i instytucje społeczne¹⁶. Pozyskane fundusze nie zawsze jednak były wystarczające. Trudności przysparzały nieterminowe wpłaty rodziców (opiekunów). Każdego roku część dziewcząt, z powodu trudnej sytuacji finansowej, przedkładała pisemne prośby o zmniejszenie lub całkowite zwolnienie z ponoszonych miesięcznie opłat. Opóźnienia w regulacji należności wykazywały również instytucje państwowe, które finansowały kształcenie dzieci własnych pracowników¹⁷. Miesięczny koszt nauki w seminarium w roku szkolnym 1928/1929 na I i II roku wynosił 45 zł, na III – 50 zł, na IV i V – 55 zł¹⁸. Z kolei średni, miesięczny koszt utrzymania placówki sięgał kwoty 6454 zł (pensje wraz z świadczeniami – 5551 zł, opał i światło – 350 zł, wynajem lokalu – 303 zł, ubezpieczenia, materiały biurowe – 250 zł)¹⁹. Według regulaminu dziewczęta, za które nie uiszczano opłat, zawieszano w prawach ucznia aż do momentu uregulowania wymaganej należności²⁰.

Trudna sytuacja finansowa stowarzyszenia w 1922 roku spowodowała zadłużenie placówki. Próbuąc utrzymać działalność szkoły, 12 sierpnia 1922 roku Komitet Rodzicielski zwrócił się z prośbą do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o upaństwowienie szkoły. Zgoda ministerstwa została uzależniona od pozyskania przez seminarium własnego lokalu. W tym celu zarząd wystąpił z prośbą do władz miasta o wydzierżawienie pomieszczeń (koszar) przekazanych miastu przez dra Karola Zawadę. Jednocześnie zwrócił się do kuratorium o pozostawienie placówki w budynku Męskiego Seminarium Nauczycielskiego im. Tadeusza Kościuszki do momentu przysposobienia odpowiedniego lokalu²¹.

<http://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/forum-ogolne/3146-seminarium-nauczycielskie-w-czestochowie-zdjecie> [dostęp: 6.04.2018].

B. Snoch, dz. cyt., s. 268.

Były to: Dyrekcja Kolei Państwowych – Warszawa; Dyrekcja Kolei Państwowych – Radom; Kuratorium Okręgu Szkolnego – Kraków, Poznań, Łódź; Dyrekcja Pocht i Telegrafów – Kraków; Sąd Okręgowy – Piotrków; Izba Skarbowa – Kielce; Komenda Policji – Kielce; Dyrekcja Lasów Państwowych – Warszawa; 27 Pułk Piechoty Kwatermistrzostwo – Częstochowa; Więzienie Śledcze – Sosnowiec; Więzienia – Częstochowa. APCz, MagCz, sygn. 7930, Państwowe Seminarium Nauczycielskie, k. 62-63, 165; sygn. 7945, Sprawa przejścia prywatnego seminarium nauczycielskiego żeńskiego w Częstochowie przez Magistrat miasta Częstochowy, bez pag.

¹⁸ Tamże, sygn. 7930, k. 169.

¹⁹ Tamże, k. 170.

²⁰ Tamże, k. 165.

²¹ *O państwowe seminarium żeńskie w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 199, s. 2.

Zmiana lokalizacji placówki nastąpiła w 1923 roku. Seminarium przeniesiono do budynku przy ul. Kordeckiego 11 wynajętego od Antoniny Chachulskiej²². Dwa lata później – 14 czerwca 1925 roku – biskup Władysław Krynicki dokonał poświęcenia sztandaru Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego²³. W tym też roku seminarium otrzymało pełne prawa szkół państwowych²⁴. Nastąpiła również zmiana na stanowisku dyrektorskim. Nowym kierownikiem placówki od roku szkolnego 1926/1927 została nauczycielka historii Helena Nurczyńska²⁵.

Nasilające się w 1928 roku trudności finansowe zakładu zmusiły dyrektora szkoły oraz Komitet Rodzicielski do podjęcia decyzji o przekazaniu placówki magistratowi Częstochowy. Wprawdzie z nowym rokiem szkolnym 1928/1929 otrzymała ona zapomogę od Rady Miasta w wysokości 10 000 zł, a od Sejmiku Powiatowego 1500 zł, jednak kwoty były niewystarczające. Placówka była winna wierzycielom 13 255,93 zł. Zaległości absolwentów z tytułu nauki sięgały kwoty 4071,35 zł²⁶. Z powodu braku odpowiednich środków, zarząd seminarium spóźniał się z wypłatą pensji nauczycielskich, co powodowało rozgoryczenie wśród kadry szkolnej. W tym czasie placówka zatrudniała 20 nauczycieli²⁷.

Tabela 1. Kadra pedagogiczna seminarium w roku szkolnym 1928/1929

Lp.	Imię i nazwisko	Przedmiot
1	Teofil Bajerski	brak danych
2	Mieczysław Berezowski	metodyka geografii, geografia
3	Klara Droheim	język niemiecki
4	Bolesław Figwer	praktyka pedagogiczna, metodyka
5	Franciszek Gollenhofer	nauka o Polsce współczesnej
6	ks. Antoni Grochowski	religia
7	Natalia Jakubowska	szkoła ćwiczeń
8	dr Władysław Kahl	brak danych
9	Jadwiga Korzeniowska	fizyka, przyroda, geografia, biologia
10	Wanda Kossow	wychowanie fizyczne
11	Edward Mąkosza	śpiew
12	Bolesław Mizerski	przedmioty pedagogiczne i praktyczne uczenie
13	dr Helena Nurczyńska	dyrektor

²² APCz, MagCz, sygn. 7945, bez pag.; B. Snoch, dz. cyt., s. 268.

²³ *Z Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 141, s. 4–5.

²⁴ *Ogłoszenie*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 197, s. 3; *Z Seminarium Nauczycielskiego*, *Goniec Częstochowski*” 1925, nr 147, s. 4.

²⁵ <http://www.genealodzy.czystochowa.pl/forum/forum-ogolne/3146-seminarium-nauczycielskie-w-czystochowie-zdjecie> [dostęp: 6.04.2018].

²⁶ APCz, MagCz, sygn. 7930, k. 50.

²⁷ Tamże, k. 93.

Tabela 1. Kadra pedagogiczna seminarium w roku szkolnym 1928/1929 (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko	Przedmiot
14	Marcin Olczak	szkoła ćwiczeń
15	Eugeniusz Proszowski	matematyka
16	Jan Szust	rysunki
17	Eugenia Weryho	język polski
18	Karol Wopaleński	muzyka
19	Sabina Ważyńska	roboty ręczne
20	Helena Zielińska	kaligrafia

Źródło: opracowanie własne na podstawie: APCz, MagCz, sygn. 7930, k. 155–196; sygn. 7945, bez pag.

Na nadzwyczajnym walnym zebraniu rodzicielskim Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego 30 września 1928 roku zapadła uchwała przekazująca seminarium władzom miasta²⁸. Umowę między Stowarzyszeniem „Komitet Rodzicielski Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego w Częstochowie” a Magistratem miasta Częstochowy zawarto 11 października 1928 roku. Wedle porozumienia, stowarzyszenie, z powodu braku środków, przekazywało placówkę mieszczącą się w Częstochowie przy ul. Kordeckiego 11 ze wszystkimi jej aktywami i pasywami (inwentarzem szkolnym, pomocami naukowymi, biblioteką szkolną, wierzytelnościami)²⁹ Gminie m. Częstochowa. Do wykona-

²⁸ Tamże, k. 43.

²⁹ W roku szkolnym 1928/1929 placówka na wyposażeniu posiadała: 123 ławki, 6 biurek, 7 stołów kancelaryjnych, 28 krzeseł, 7 szaf, 8 tablic do pisania, 9 tablic do ogłoszeń, 6 stołów do prac przyrodniczych, 20 taboretów, 2 szafy do przyrządów fizycznych, 1 szafę biblioteczną, 7 ławek do ćwiczeń gimnastycznych, 4 drabinki, 1 stojak do skoków, 1 stojak do gry w siatkę, 2 stojaki do map, 1 półkę do map, 22 pulpity do nut, 2 pulpity na modele rysunkowe, 1 liczydło stojące, 21 kątownic stalowych, 31 tablic do slajdów. W zakresie pomocy naukowych posiadała: naczynia chemiczne (cylindry miarowe – 7, cylindry – 3, kolby – 9, zlewki – 22, krystalizatory – 6, moździerz chemiczny – 1, retorty – 2, chłodnica Liebiga – 1, pipety – 2, lejki – 14, lejki bezpieczeństwa – 3, wanienska pneumatyczna – 1, szczoteczka do probówek – 1, ściskacze – 2, szczypce metalowe – 1, łapka do probówek – 1, trójkąty do tygli – 5, igła preparacyjna – 1, skalpel – 3, szkiełka zegarowe – 5, lupy – 3, rury kauczukowe, stojaki z łapkami – 2), odczynniki chemiczne (wodorotlenek sodowy, wodorotlenek baru, siarczan sodowy, dwutlenek manganu, azotan sodowy, arsen, węglan sodowy, antymon, potas metaliczny, cynk, wodorotlenek potasowy, magnez, azotan potasowy, chloran potasowy, nadmanganian potasu, węglan wapniowy, chlorek wapnia, fosforan wapnia, rtęć metaliczna, tlenek rtęci, chlorek rtęci, opilki miedzi, tlenek miedzi, siarczan miedzi, opilki żelaza, siarczek żelaza, siarka, fosfor czerwony, jod, kwarc, azotan amonu, lakmus, fenoloftaleina, kolodium, gliceryna, chloroform, kwas octowy, woda utleniona), przyrządy fizyczne (elektryczność – maszyna Wimshurst, butelka lejdejska, elektroskopy, galwanometry, amperometr, woltometr, ogniwa Leclanchégo, wahadélko elektryczne, patyczki szklane i ebonitowe, ogniwo Wolty, siatka Faradaya; magnetyzm – magnez sztabowy, magnez kształtu podkowy, kompas; optyka – soczewka dwustronnie wypukła, tarcza do analizy światła białego, pryzmat; akustyka – widelki atrykowe; ciepło – palnik spirytusowy

nia powyższych ustaleń wyznaczono specjalny komitet, którego skład stanowili: H. Nurczyńska, B. Mizerski, J. Magnuski, P. Ruciński, J. Holiński, J. Ściegienny oraz A. Czyż. Władze miejskie zaakceptowały decyzję uchwałą Rady Miejskiej z dnia 18 października 1928 roku³⁰.

Seminarium otrzymało koncesję na dalsze prowadzenie placówki 22 listopada 1928 roku, pod nazwą „Miejskie Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Częstochowie”³¹. Podpisanie umowy notarialnej nastąpiło 8 listopada 1928 roku³². Kilka miesięcy później, 20 marca 1929 roku, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zarządzeniem z 1929 roku (Nr 11-1103/29) zatwierdziło przejęcie przez Gminę m. Częstochowa „Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego Komitetu Rodzicielskiego w Częstochowie” oraz zmianę nazwy placówki na „Miejskie Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Częstochowie”³³.

Z początkiem sierpnia 1928 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego zawiadamiało dyrekcję seminarium, iż z dniem 1 lipca Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nadało placówce niepełne prawa na rok szkolny 1928/1929. Odzyskanie praw wiązało się z ulokowaniem seminarium w odpowiednim lokalu i zapewnieniem odpowiedniego wyposażenia, tj. pomocy naukowych³⁴. Placówka mieściła się wówczas w starym, parterowym budynku przy ul. Kordeckiego 11. Sale lekcyjne były niskie, ciemne, a część

z nich była przechodnia. Sala gimnastyczna służyła za pomieszczenie rekreacyjne, muzyczne i pracownię robót ręcznych. Pomieszczenia lekcyjne były słabo wyposażone w pomoce dydaktyczne i naukowe – wyjątek stanowiły pomoce do nauki historii i geografii. Biblioteka liczyła 1300 dzieł³⁵.

Próbując zaradzić trudnej sytuacji lokalowej seminarium, Wydział Oświaty i Kultury w Częstochowie zaproponował z początkiem roku szkolnego 1929/1930 umieszczenie Miejskiego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w pomieszczeniach Szkoły Powszechnej przy ul. Jasnej 1/3 (dzielnica Zawodzie)³⁶. Ostatecznie decyzją władz miasta placówkę ulokowano w 1930 roku w nowym budynku w parku im. Gabriela Narutowicza (dzielnica Zawodzie)³⁷.

Z początkiem grudnia 1931 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego poleciło Tymczasowemu Zarządowi Miejskiemu likwidację Miejskiego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego z dniem 31 lipca 1932 roku. Biorąc pod uwagę opinię Rady Przybocznej, Rady Szkolnej i rodziców 120 uczennic, władze miasta zdecydowały o stopniowej likwidacji. W tej sytuacji zarząd zwrócił się do kuratorium o przyznanie placówce koncesji likwidacyjnej do końca roku szkolnego 1935/1936³⁸ oraz o zgodę na użytkowanie dotychczasowego lokalu Szkoły Powszechnej nr 22 przy ul. G. Narutowicza. Odpowiedź była pozytywna³⁹.

Słaba kondycja finansowa częstochowskiego magistratu w 1932 roku, spowodowana kryzysem gospodarczym, sprawiła, iż prowadzenie seminarium stało się dla miasta ciężarem. Problemową sytuację pogłębiały niewystarczające dochody placówki. Zbyt duża liczba zwolnień uczennic z opłat czesnego w konsekwencji doprowadziła do braku środków na świadczenia i pensje nauczycielskie. W związku z tym przedstawiciele miejskiego zarządu zaproponowali dyrekcji seminarium i gronu nauczycielskiemu obniżenie pensji do wysokości wynagrodzenia pobieranego przez nauczycieli szkół państwowych⁴⁰. Kadra szkoły zgodziła się pod warunkiem, że egzystencja seminarium nie zostanie zachwiana⁴¹. Chęć przejęcia placówki zaproponowały dwa zakony – Zgromadzenie SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu oraz urszulanki⁴², jednak z powodu obowiązujących przepisów prawnych transakcja nie doszła do skutku. Ostatecznie placówka pozostała w rękach magistratu⁴³.

W obawie przed zamknięciem seminarium, 27 lutego 1932 roku Komitet Rodzicielski wraz z gronem nauczycielskim opracował budżet na rok szkolny

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże, sygn. 8023, Miejskie Seminarium Nauczycielskie żeńskie w Częstochowie oraz wszelkie sprawy dotyczące tegoż Seminarium, k. 60.

³⁸ Tamże, sygn. 8042, k. 120.

³⁹ Tamże, k. 122, 124.

⁴⁰ Tamże, k. 19.

⁴¹ Tamże, k. 173–174, 176.

⁴² Tamże, k. 141, 174.

⁴³ Tamże, k. 144, 169.

1932/1933, w którym wskazywał na samowystarczalność placówki. Trudności przysparzał brak własnego lokalu. Magistrat zapewniał, iż będzie zabiegać u władz szkolnych o udzielenie koncesji na dalsze prowadzenie szkoły oraz o zezwolenie na korzystanie z dotychczasowego lokalu. Dodatkowo zobowiązał się udzielić placówce w roku szkolnym 1932/1933 subsydium w wysokości 5000 zł⁴⁴. Wydatki seminarium w lipcu 1932 roku wyniosły 7529 zł (pensje nauczycieli seminarium – 5266 zł, pensje nauczycieli szkoły ćwiczeń – 420 zł, pensja woźnych – 246,00 zł, pensja sekretarki – 187 zł, ubezpieczenie pracowników – 484 zł, podatek – 216 zł, Kasa Chorych – 390 zł, spłata zaległości w Zakładzie Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych – 320 zł). Brakującą kwotę dyrekcja planowała pokryć z subwencji magistrackiej, przeznaczonej dla uczennic z uboższych rodzin (zwolnionych z opłat szkolnych)⁴⁵. Decyzją MWRiOP 8 czerwca 1932 roku Miejskie Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Częstochowie otrzymało na rok szkolny 1932/1933 pełne prawa szkół państwowych⁴⁶.

Na podstawie fragmentarycznej dokumentacji placówki, zachowanej w archiwach, oraz informacji, jakich dostarcza gazeta lokalna „Goniec Częstochowski”, trudno przedstawić pełną statystykę uczennic, jak i absolwentek szkoły. Z dostępnych danych wynika, iż w 1916 roku do seminarium uczęszczało 80 dziewcząt⁴⁷. Na rok szkolny 1917/1918 zapisało się 100 kandydatek, z czego do końca roku szkolnego pozostało 85. Na rok następny promowano 79 uczennic, w tym 17 z poprawkami. Za brak postępu w nauce i złe sprawowanie usunięto z placówki 6 dziewcząt⁴⁸. W roku szkolnym 1918/1919, gdy zakładem kierowała T. Busz, na 15 zdających egzamin, świadectwa dojrzałości otrzymało 13 uczennic⁴⁹. W latach następnych, czyli 1923/1924, szkołę ukończyły 22 absolwentki⁵⁰,

⁴⁴ Tamże, k. 175, 178.

⁴⁵ Tamże, k. 163, 165.

⁴⁶ Tamże, k. 186.

⁴⁷ *Druga rocznica...*, s. 3.

⁴⁸ *Sprawozdanie z Gimnazjum...*, s. 4.

⁴⁹ Były to: Maria Albińska, Stefania Bastk, Zofia Dębska, Zofia Dziuband, Maria Horzanka, Anna Jezierska, Leokadia Kowalikówna, Zofia Małczyńska, Jadwiga Rymer, Stanisława Walas, Maria Zawadzka, Władysława Zarska, Bronisława Żółcińska. *Żeńskie Seminarium Nauczycielskie T. Buszówny*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 113, s. 4.

⁵⁰ Seminarium ukończyły: Zofia Barburska, Helena Figiel, Maria Ganera, Regina Gzik, Jadwiga Kapuścińska, Stefania Kisiel, Helena Krakowiak, Janina Krupińska, Irena Mieszkowska, Stanisława Nowak, Maria Okólska, Irena Salamon. Bronisława Sasecka, Jadwiga Sipko, Cecylia Sobieraj, Natalia Skubała, Maria Śpiechowicz, Stanisława Świątkowska, Maria Świącianka, Stanisława Raćwień, Maksymilia Walczak, Janina Zielińska. *Z Seminarium nauczyc. Żeńskiego*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 145, s. 3.

w 1925/1926 – 20⁵¹, w 1933/1934 – 23⁵², w 1934/1935 – 14⁵³, a w ostatnim roku działalności 1935/1936 – 20⁵⁴. Do placówki w roku szkolnym 1919/1920 uczęszczało 105 uczennic, w 1927/1928 – 152, w 1928/1929 – 137⁵⁵, w 1930/1931 – 177, w 1931/1932 – 167⁵⁶. Wśród absolwentek były nie tylko uczennice wyznania rzymskokatolickiego, ale także prawosławnego i mojżeszowego⁵⁷. Na terenie szkoły działała organizacja młodzieżowa „Samopomoc”, w ramach której uczennice prowadziły sklep z materiałami papierniczymi oraz organizowały zabawy, wieczorki taneczne połączone z loterią fantową. Pozyskane fundusze rezerwowano na pomoc dziewczętom z uboższych rodzin⁵⁸ oraz wycieczki pedagogiczne⁵⁹. Prowadzono również harcerstwo⁶⁰.

Seminarium ukończyły: Stanisława Adamus, Maria Bajer, Maria Bartnicka, Lucyna Belof, Ludmiła Froni, Cecylia Gębuś, Czesława Jamrozińska, Helena Król, Zofia Król, Zofia Krupska, Katarzyna Lisek, Anna Maciaszczyk, Helena Nocoń, Helena Osóbka, Joanna Rebes, Władysław Rusek, Władysława Stasiakówna, Janina Szymczak, Helena Wosik, Janina Wójcik. *Nowe nauczycielki z miejscowego Seminarium*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 139, s. 3.

⁵² Świadectwa dojrzałości otrzymały 23 uczennice: Anna Cisowska, Stanisława Marta Dobosik, Janina Dunajczyk, Helena Kazimiera Głąb, Adela Józefa Głowacka, Weronika Jachimowska, Zofia Irena Kaczor, Janina Marianna Kloc, Wanda Janina Konopka, Józefa Maria Kowalska, Wanda Maria Kowalska, Kazimiera Marianna Krawczyk, Aleksandra Józefa Krzyżycka, Jadwiga Lenkińska, Irena Barbara Mazik, Natalia Najninger, Regina Maria Podlewska, Halina Stumpf, Fefronia Szawłowska, Zofia Maria Szyda, Leokadia Elżbieta Tomińska, Otylia Wielech, Józefa Apolonia Dobrzyniewicz. *Rozdanie dyplomów w Miejskim Seminarium Naucz. Żeńsk.*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 149, s. 4.

⁵³ W 1935 roku świadectwa dojrzałości otrzymały: Leokadia Dawid, Eugenia Drabik, Anna Drzewiecka, Amelia Hankiewicz, Czesława Klar, Jadwiga Kostrzanowska, Gabriela Niwińska, Jadwiga Ostaszewska, Krystyna Plazak, Bonificja Sitek, Janina Stawiarska, Wanda Stefańska, Natalia Szterenys, Regina Wodzisławska. *Absolwentki Żeńsk. Seminarium Nauczycielskiego*, „Goniec Częstochowski” 1935, nr 146, s. 3.

⁵⁴ W 1936 roku szkołę ukończyły: Helena Adamus, Leokadia Czarnota, Jadwiga Derlatka, Liba Fiszman, Wanda Jackowska, Janina Jędryka, Janina Kotarska, Felicja Kufel, Jadwiga Kwiecińska, Jadwiga Mikołajczyk, Dwojra Niedźwiecka, Kamila Pacek, Janina Ropelska, Julianna Stawiarska, Ewa Szejgin, Chaja Szprynger, Henryka Vogtman, Emilia Walczak, Zenona Wolf, Helena Zych. *Absolwentki Seminarium Naucz. Żeńsk.*, „Goniec Częstochowski” 1936, nr 128, s. 5.

⁵⁵ APCz, MagCz, sygn. 7930, k. 10.

⁵⁶ Tamże, sygn. 8023, k. 426.

⁵⁷ Tamże, zespół: Miejskie Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Częstochowie (dalej: MSNŻCz), sygn. 4 Katalog główny, rok szkolny 1923/1924, k. 115; sygn. 5, Katalog główny, rok szkolny 1924/1925, k. 135.

⁵⁸ W 1918 roku Rada Opiekuńcza miasta użyczyła organizacji młodzieżowej 104 podręczniki. Ponadto przekazała na rzecz Samopomocy 200 mk na chleb, 209 arszynów caju Colorado – 148,63 metrów mocnej tkaniny bawełnianej, przeznaczonej na ubrania robocze (arszyn – dawna rosyjska jednostka długości, 1 arszyn to 0,711167 metra) oraz po obniżonej cenie, buty, odzież, żywność. Od deputacji żywnościowej uzyskano kartki na 9 bochenków chleba tygodniowo. *Sprawozdanie z Gimnazjum...*, s. 4.

⁵⁹ APCz, MagCz, sygn. 8077, k. 109.

⁶⁰ *Z harcerstwa*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 127, s. 3.

Należy nadmienić, iż od 1919 roku przy seminarium funkcjonowała szkoła ćwiczeń⁶¹. Do 1929 roku były to tylko dwie klasy. Kolejne – III i IV klasę szkoły powszechnej – otwarto 5 lutego 1929 roku. Powołanie wyższych klas podyktowane było koniecznością realizacji praktyk i hospitacji seminarzystek IV i V roku. Duże odległości między szkołami powszechnymi i seminarium oraz trudności w dostosowaniu planu zajęć w wymienionych placówkach stanowiły utrudnienia, które w konsekwencji wpływały ujemnie na efekty kształcenia. Ich organizacja była możliwa, dzięki wydzieleniu uczniów ze Szkoły Powszechnej nr 1, kierowanej przez Edmunda Patorskiego. Skład grona nauczycielskiego szkoły ćwiczeń stanowili wówczas: Natalia Jakubowska (klasa I), Leokadia Sobczykiewicz (klasa II), Stanisław Osmęda – na miejsce Marcina Olczaka (klasa III), Adela Grzebieniowa (klasa IV)⁶² oraz kierownik placówki – Bolesław Figwer⁶³. Rok później uległ on nieznacznej modyfikacji, co prezentuje tabela nr 2.

Tabela 2. Kadra pedagogiczna szkoły ćwiczeń w 1930 roku

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko
1	Anna Będkowska	nauczycielka
2	Zofia Galewska	nauczycielka
3	Natalia Jakubowska	nauczycielka
4	Stanisław Osmęda	nauczyciel
5	Konstancja Sobolska	kierowniczka szkoły ćwiczeń
6	Leokadia Sobczykiewicz	nauczyciel
7	Janina Zegadłowa	nauczyciel

Źródło: APCz, MagCz, sygn. 8023, k. 29.

Brak dokumentacji z lat 1914–1918 oraz jej fragmentaryczność, dotycząca lat 1918–1936, uniemożliwia podanie pełnego składu grona nauczycielskiego seminarium i szkoły ćwiczeń. Dostępne materiały źródłowe pozwoliły jednak na opracowanie tabeli nr 3.

Tabela 3. Kadra pedagogiczna seminarium i szkoły ćwiczeń w latach 1914–1936

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
1	Stanisław Andrzejczek	1914–1918	przyroda	brak danych
2	Helena Baczyńska	1930–31.07.1932	geografia, przyroda	brak danych
3	Teofil Bajerski	1928/1929	brak danych	brak danych

⁶¹ <http://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/forum-ogolne/3146-seminarium-nauczycielskie-w-czestochowie-zdjecie> [dostęp: 6.04.2018].

⁶² APCz, MagCz, sygn. 7945, bez pag.

⁶³ Tamże.

Tabela 3. Kadra pedagogiczna seminarium i szkoły ćwiczeń w latach 1914–1936 (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
4	Wacław Bargiel	1914–1918	matematyka, fizyka, chemia	brak danych
5	Mieczysław Ber- zowski	Od 1.02.1928	brak danych	metodyka geografii, geogra- fia
6	Anna Będkowska	1928–1931	brak danych	szkoła ćwiczeń
7	Maria Biedrzycka	1914–1918	geografia, historia	brak danych
8	Leokadia Binderowa	1925/1926	prace ręczne	ur. 1897 roku, ukończyła państwowe kursy robót ręcznych
9	Eugenia Bobnowska	1929–1933	roboty ręczne, rysunki	brak danych
10	Wiktor Bujak	1928–17.07.1929	matematyka, fizyka, praktyka	brak danych
11	Maria Chmielewska	1925–1926	przyrodznawstwo	ur. 1896 roku, egzamin na nauczyciela matematyki i fizyki w szkołach średnich
12	Jadwiga Chorzeńska- Kalczyńska	1932/1933	język niemiecki	brak danych
13	Józef Cichoń	1923/1924	język niemiecki, śpiew, muzyka	ur. 1886, dyplom uczelni wyższej
14	Roman Czarnek	1923/1924	geografia	ur. 1879 r., seminarium na- uczycielskie
15	Maria Dąbrowska	1923/1924	historia	ur. 1894 roku, ukończyła seminarium nauczycielskie
16	Józef Dąbrowski	1923/1924	historia	ur. 1891 r., egzamin wydzia- łowy – zabór austriacki
17	Grzegorz de Navar- ra-Dembski	Do 1925 r.	język polski	ur. 1892 roku, absolutorium szkoły wyższej
18	Stanisława Dobro- wolska	1931/1932	brak danych	absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydziału Przyrodniczego, 4-letnia praktyka w Seminarium, pracowała jako wychowaw- czyni
19	Klara Dorheim	1.08.1927–1932	język niemiecki	9 klas Städtische Töchter- schule we Wrocławiu, dy- plom MWRiOP
20	Helena Falkowska	1.09.1931- 31.12.1931 r.	gimnastyka	brak danych
21	Bolesław Figwer	1923/1924, 1.08.1927–1929	język polski, prakty- ka pedagogiczna, metodyka	ur. 1891 roku, seminarium nauczycielskie. Od 1929 roku kierownik szkoły ćwiczeń

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
22	Tadeusz Fischer	1929–31.07.1931	matematyka, fizyka, przedmioty pedago- giczne, praktyczne uczenie	absolwent Akademii Górni- czej w Krakowie
23	Zofia Galewska	1928–1931	brak danych	szkoła ćwiczeń
24	ks. Władysław Gaw- ron	1932/1933	religia	brak danych
25	Franciszek Godzik	1932/1933	biologia	brak danych
26	Franciszek Gollen- hofer	1.08.1928–1933	nauka o Polsce współczesnej, nauka o Polsce	brak danych
27	ks. Antoni Gro- chowski	1.08.1927	religia	brak danych
28	Aniela Grzebienio- wa	1928/1929	brak danych	brak danych
29	Jarosław Hrouda	1930–1933	muzyka, śpiew, język niemiecki	brak danych
30	Edyta Hurtigowa	1925/1926	język niemiecki	ur. 1893 roku, wyznania ewangelickiego, egzamin na nauczyciela języka niemiec- kiego i filologii klasycznej jako przedmiotu poboczne- go w szkole średniej
31	Natalia Jakubowska	1.08.1923–1931	konferencje i hospi- tacje	szkoła ćwiczeń
32	Maria Józefowicz	1914–1918	roboty ręczne	brak danych
33	Władysław Kahl	1.08.1926	brak danych	brak danych
34	Anna Kanczewska	1928–1932	gimnastyka, gry	brak danych
35	Antoni Kmicikie- wicz	15.08.1931– 31.07.1932	matematyka	Wyższa Szkoła Realna II we Lwowie. W latach 1908- 1911 studia na Wydziale In- żynierii Dróg i Mostów w Państwowej Szkole Poli- technicznej we Lwowie. W latach 1912–1914 studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimie- rza we Lwowie. Egzamin pedagogiczno-filozoficzny przed Państwową Komisją Egzaminacyjną we Lwowie – 15 lipca 1914 roku upraw-

Tabela 3. Kadra pedagogiczna seminarium i szkoły ćwiczeń w latach 1914–1936 (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
35	Antoni Kmicikiewicz	15.08.1931– 31.07.1932	matematyka	niający do nauczania matematyki i fizyki we wszystkich klasach. W 1929 roku egzamin nauczycielski z matematyki i fizyki przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Poznaniu. Pracował jako nauczyciel etatowy w Państwowym Gimnazjum III w Tarnowie, w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim, seminarium sióstr zakonnych w Tarnowie oraz w Prywatnym Żeńskim Seminarium św. Jadwigi Tarnowie.
36	ks. Wacław Kneblewski	1914–1918	pedagogika, logika	brak danych
37	Zofia Kołtońska	1.01.1932–1933	gimnastyka	brak danych
38	Jadwiga Korzeniowska-Mizerska	1.08.1928–1930	geografia, biologia, przyroda	absolutorium na Uniwersytecie Jagiellońskim, studium pedagogiczne
39	Wanda Kossow	1.08.1927–1929	wychowanie fizyczne	gimnazjum w Witebsku, dyplom z wychowania fizycznego
40	ks. dr Stanisław Kronenberg	1914–1918	religia	dyrektor szkoły
41	Tadeusz Książek	1923/1924	fizyka, chemia, przyrodoznawstwo	ur. 1894 roku, dyplom szkoły wyższej
42	Eugeniusz Kwarnberg	1925/1926	matematyka	ur. 1881 roku, wyznania prawosławnego, egzamin na nauczyciela matematyki i fizyki w szkołach średnich
43	Helena Lewandowska	1914–1918	gimnastyka	brak danych
44	Julian Łagodziński	1914–1918	rysunki	brak danych
45	Władysław Matuszkiewicz	1923/1924	matematyka, fizyka	ur. 1889 roku, egzamin wydziałowy w zaborze austriackim
46	Edward Mąkosza	1.08.1924–1930	śpiew, muzyka	ur. 1886 roku, egzamin fachowy
47	Ks. Stefan Mieszczński	1925/1926	religia	ur. 1887 roku seminarium duchowne

Tabela 3. Kadra pedagogiczna seminarium i szkoły ćwiczeń w latach 1914–1936 (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
48	Jadwiga Mizerska	1928/1929	geografia	brak danych
49	Bolesław Mizerski	1.08.1926–1929	przedmioty pedagogiczne, praktyczne uczenie, psychologia, historia wychowania, pedagogika	brak danych
50	Sabina Niedźwiedzka	1925/1926	geografia	ur. 1889 roku, szkoła średnia
51	dr Helena Nurczyńska	1.08.1923–1934	historia	dyrektor szkoły, ur. 1897 roku, 8 klas gimnazjum w Wilnie, licencjat nauk społecznych, Uniwersytet w Genewie
52	Janina Okólska	1.09.1931–31.12.1931	gimnastyka	brak danych
53	Marcin Olczak	1.08.1923 r. z przerwą 1928/1929	brak danych	szkoła ćwiczeń
54	Stanisław Osmęda	1928–1931	konferencje i hospitacje	szkoła ćwiczeń
55	Helena Paczyńska	1930/1931	geografia, przyroda	brak danych
56	Helena Paślawska	1924-1926	pedagogika	dyrektor szkoły, ur. 1888 r., dyplom ukończenia szkoły wyższej
57	Janina Paszkowska	1923/1924	język polski	ur. 1892 roku, absolutorium szkoły wyższej
58	Jan Płatek	1.08.1931–1932	przedmioty pedagogiczne	brak danych
59	Eugeniusz Proszowski	1.08.1928	matematyka	matura W.S. Realnej, studia na Wydziale Górniczym – 4 lata
60	Helena Rauch	15.11.1931–31.07.1932	język niemiecki	jednoroczna praktyka w Państwowym Gimnazjum im. H. Sienkiewicza w Częstochowie.
61	August Reszke	1914–1918	kaligrafia	brak danych
62	dr Bronisław Rousseau	1925/1926	higiena	ur. 1870 roku, doktor medycyny
63	Władysław Sawicki	1925/1926	śpiew, muzyka	ur. 1881 roku, konserwatorium muzyczne

Tabela 3. Kadra pedagogiczna seminarium i szkoły ćwiczeń w latach 1914–1936 (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
64	Janina Sieczkowa	1928–1930	przedmioty pedagogiczne	absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego, Studium Pedagogiczne. Nauczycielka szkoły powszechnej; od 15 stycznia 1923 roku do 31 sierpnia 1923 roku zatrudniona w Liceum Polskim w Katowicach; od 11 listopada 1923 roku do 30 lipca 1927 roku w Prywatnym Seminarium Nauczycielskim w Tarnowie
65	Michał Siodr	1921–1924	fizyka	dyrektor szkoły, ur. 1881 r., absolutorium szkoły wyższej
66	Stefan Słobodzian	1932/1933	geografia, nauka o Polsce	brak danych
67	Józefa Słomińska	1916–1918	język polski	brak danych
68	Leokadia Sobczykiewicz	1928–1931	konferencje i hospitacje	szkoła ćwiczeń
69	Konstancja Sobolska	1930/1931	brak danych	kierowniczka szkoły ćwiczeń
70	Stanisław Sokolnicki	1.09.1931–1933	matematyka, fizyka	brak danych
71	Staszewski	1914–1918	modelowanie	brak danych
72	Szczepański	1914–1918	muzyka	brak danych
73	dr Czesława Szpiro-Orlińska	1929–1933	higiena, anatomia	brak danych
74	Jan Szust	1923–1932	rysunki, praca ręczna	ur. 1884, egzamin wydziałowy w zaborze austriackim, dyplom uczelni wyższej
75	ks. Jan Tomaszewski	1928–1932	religia, duszpasterstwo	brak danych
76	Wiktoria Twardowska	1925/1926	gimnastyka	ur. 1896 roku, świadectwo dojrzałości
77	Sabina Ważyńska	1.08.1928–31.07.1929 r.	roboty ręczne	Państwowe Seminarium Nauczycielskie Rzemiosł w Warszawie
78	Eugenia Weryho	1.08.1926–1933	język polski	8 klas Gimnazjum Św. Katarzyny w Petersburgu, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie

Tabela 3. Kadra pedagogiczna seminarium i szkoły ćwiczeń w latach 1914–1936 (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko	Zatrudnienie	Przedmiot	Wykształcenie / inne informacje
79	Karol Wopaleński	1.08.1928–1930	muzyka	brak danych
80	Eugeniusz Woynowski	1930–1933	przedmioty pedagogiczne, praktyczne uczenie, pedagogika	brak danych
81	Janina Zegadło	1928–1931	brak danych	szkoła ćwiczeń
82	Helena Zielińska	15.02.1925–13.04.1931.	kaligrafia	ur. 1902 r., 6 klas 8-klasowego Gimnazjum Filologicznego H. Mikłaszewskiej w Łodzi, szkoła średnia, Kursy Handlowe w Częstochowie
83	Władysław Zieliński	1914–1918	śpiew	brak danych
84	Kazimiera Zubik	1923/1924	przyrodoznawstwo	ur. 1897 roku, 2 lata studiów uniwersyteckich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: APCz, MagCz, sygn. 7930, k. 93, 163, 184, 186, 188 i nn.; sygn. 7945, bez pag.; sygn. 8023, k. 6, 29, 351, 360–361, 413 i nn.; sygn. 8042, k. 15, 21, 137, 188, 190 i nn.; sygn. 8077, Sprawy miejskiego seminarium nauczycielskiego żeńskiego oraz wypłacanie pensji..., k. 32, 122; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*, pod red. Z. Zagórowskiego, Lwów – Warszawa 1924, s. 355; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych. Rocznik II*, pod red. Z. Zagórowskiego, Lwów – Warszawa 1926, s. 401; *Nadestane*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 203, s. 6.

Działalność seminarium zakończyła się z upływem czerwca 1936 roku, wskutek likwidacji szkół tego typu, w następstwie reformy systemu kształcenia nauczycieli i wprowadzenia liceum pedagogicznego. Do końca lat 30. w Częstochowie nie powołano obiecanej przez władze szkolne placówki (liceum), co wstrzymało na pewien czas dopływ nowych kadr. Zobowiązanie zostało zrealizowane oficjalnie dopiero po II wojnie światowej. Podkreślić jednak należy, iż Żeńskie Seminarium Nauczycielskie powołane w 1914 roku w Częstochowie odegrało znaczącą rolę w historii oświaty regionalnej, przygotowując kadry dla rozwijającego się szkolnictwa powszechnego, zaniedbanego z powodu polityki zaborczej i wojny. Co prawda, nie zaspokoiło swoją działalnością ówczesnych potrzeb, ale stało się wzorem dla dwóch kolejnych seminariów powołanych znacznie później (Męskiego Seminarium Nauczycielskiego i Seminarium Ochroniarek). W swoim funkcjonowaniu zmagало się z licznymi problemami, ale w miarę możliwości przygotowywało młode pokolenia do pełnienia tak ważnej funkcji w okresie I wojny światowej, jak i po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Bibliografia

- Archiwum Państwowe w Częstochowie, zespół: Akta miasta Częstochowy, sygn. 7930, Państwowe Seminarium Nauczycielskie, k. 62–63, 165; sygn. 7945, Sprawa przejścia prywatnego seminarium nauczycielskiego żeńskiego w Częstochowie przez Magistrat miasta Częstochowy; sygn. 8023, Miejskie Seminarium Nauczycielskie żeńskie w Częstochowie oraz wszelkie sprawy dotyczące tegoż Seminarium; sygn. 8042, Sprawy miejskiego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Częstochowie; sygn. 8077, Sprawy miejskiego seminarium nauczycielskiego żeńskiego oraz wypłacanie pensji; zespół: Zbiór fotografii i pocztówek – 1893–1950, sygn. 4, zdjęcie grupowe; zespół: Miejskie Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Częstochowie, sygn. 4 Katalog główny, rok szkolny 1923/1924; sygn. 5, Katalog główny, rok szkolny 1924/1925.
- Absolwentki Seminarium Naucz. Żeńsk.*, „Goniec Częstochowski” 1936, nr 128.
- Absolwentki Żeńsk. Seminarium Nauczycielskiego*, „Goniec Częstochowski” 1935, nr 146.
- Druża rocznica założenia Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego*, „Goniec Częstochowski” 1916, nr 284.
- <http://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/forum-ogolne/3146-seminarium-nauczycielskie-w-czestochowie-zdjecie> [dostęp: 6.04.2018 r.].
- Kowalińska A., *Stan badań nad szkolnictwem średnim w Częstochowie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, „Ziemia Częstochowska” 2008, t. XXXIV.
- Kursy nauczycielskie*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 210.
- Nadesłane*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 203.
- Nowe nauczycielki z miejscowego Seminarium*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 139.
- O państwowe seminarium żeńskie w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 199.
- O państwowe seminarium żeńskie w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 199.
- Ogłoszenie*, „Goniec Częstochowski”, 1918, nr 170.
- Ogłoszenie*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 197.
- Rozdanie dyplomów w Miejskim Seminarium Naucz. Żeńsk.*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 149.
- Seminarium nauczycielek ludowych*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 167.
- Sętowski J., *Legiony Polskie a ruch niepodległościowy w Częstochowie w latach I wojny światowej 1914–1918*, [w:] *Częstochowy drogi ku niepodległości*, pod red. R. Szveda, W. Palusa, Wydawnictwo WSP w Częstochowie, Częstochowa 1998.
- Snoch B., *Z dziejów szkolnictwa w Częstochowie i w regionie częstochowskim w latach 1918–1990*, Wydawnictwo WSP w Częstochowie, Częstochowa 1998.

- Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*, pod red. Z. Zagórowskiego, Książnica Polska, Lwów – Warszawa 1924.
- Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych. Rocznik II*, pod red. Z. Zagórowskiego, Książnica – Atlas, Lwów – Warszawa 1926.
- Sprawozdanie z Gimnazjum realn. i Semin. nauczyc. ludowych w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 131.
- W sprawie Seminarium dla nauczycieli w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1917, nr 158.
- Z harcerstwa*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 127.
- Z Seminarium nauczyc. Żeńskiego*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 145.
- Z Seminarium Nauczycielskiego*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 147.
- Z Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 141.
- Żeńskie Seminarium Nauczycielskie T. Buszówny*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 113.

Organization and development of Teacher Training Seminary for Women in Częstochowa the years: 1914–1936. Outline of the subject

Summary

Seminary was established in the year 1914. It was an institution intended to serve the needs of young women only. Until the year 1928, it had been functioning as a private institution, and had changed hands several times. In connection with financial difficulties, in the year 1928 the management of seminary was taken over by the Commune of the City of Częstochowa. Throughout the 22 years of its existence, the institution employed more than 80 teachers. Due to the fragmentary character of source material, it is difficult to determine the number of the graduates of this institution, which was struggling against financial difficulties and found it hard to secure appropriate premises for itself. It was dissolved in the year 1936 in connection with the provision of the reform enacted in the year 1932.

Keywords: teacher training seminars, teacher training institutions, Częstochowa, secondary vocational schools.